

HACCIN İNCELİKLERİ*

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llâhi ve berekâtühû!..

Aziz ve sevgili izleyiciler ve dinleyiciler! Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin selâmı, rahmeti, bereketi, ihsânı, ikrâmı üzerinize olsun...

a. Hac Belli Aylardadır

Bakara Sûre-i Şerifesi'nin 197. ayet-i kerimesini ve 198, 199. ayetlerini okuyup, onlar hakkında sohbet etmek istiyorum, bilgi vermek istiyorum. Önce birinci ayet-i kerimeyi, 197. ayet-i kerimeyi okuyayım. Bu ayet-i kerimeler hacla ilgili. Geçen haftaki sohbetimizde hacla ilgili ayetlere gelmiştik. Bu hafta ve önümüzdeki hafta inşaallah devam edecek.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm:

أَلْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ

فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ

وَمَا تَفَعَّلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمُهُ اللَّهُ وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ

خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى وَاتَّقُونِ يَا أُولِيَ الْأَلْبَابِ

(البقرة: ١٩٧)

* Bu konuşma; Merhum Dr. Metin Erkaya tarafından, titizlikle çalışılarak metne dönüştürülmüştür. Mekanı Cennet olsun.

(*El-haccü eşhurun ma'lûmât, femen ferada fîhinne'l-hacce felâ rafese ve lâ füsûka ve lâ cidâle fi'l-hacc, ve mâ tef'alû min hayrin ya'lemhu'llâh, ve tezevedû feinne hayre'z-zâdi't-takvâ, ve'ttekûni yâ üli'l-elbâb.*)
(Bakara, 2/197) *Sadaka'llâhü'l-azîm.*

Allah-u Teâlâ Hazretleri buyuruyor ki:

(*El-haccü eşhurun ma'lûmât*) “Haccetmek mâlûm olan aylardır. Yâni, mâlûm olan aylarda yapılan hac ziyareti hakîkî hacdır.”

Bu mâlûm olan aylar hangileridir?.. Tabii İbrâhim AS Kâbe'yi binâ etti, İsmâil AS aralarında yaşadı, ondan sonra hac yapıla geldi. Eskiden beri Arapların geleneklerine yerleşmiş olan mâlûm aylar, Ramazan'dan sonra gelen Şevval ayı, Zilkâde ayı ve Zilhicce ayının onuna kadar olan zamandır. Bunlar üç ay oluyor, iki ay on gün oluyor. “Bu hac bilinen aylarda, halkın arasında mâlûm olan bu aylarda yapılandır. Hac o zaman hac olur.” denmiş oluyor bu ayet-i kerimede.

Geçen hafta da bir ara, söz arasında *nesî'* denilen bir cahiliye adetinden bahsetmiştim. *Nesî'*, hac mevsimlerini ve haccın zamanını değiştirme adeti. Cahiliye devrinde Araplar bunu bazen yaparlarmış. Buradan, o *nesî'* adetine de, yâni haccın zamanını, mevsimini keyiflerine göre, kararlarına göre senenin şu mevsimine, bu mevsimine, şu ayına, bu ayına kaydırma adetine de karşı kuvvetli bir ifade var. Yâni, “Öyle değil, hac sadece şu mâlûm aylardadır.” denmiş oluyor.

Tabii, Arapların cahiliye devrinde yaptıkları yanlışlık, hac mevsimini değiştirmek, aylarını günlerini keyiflerine göre senenin muhtelif zamanlarına kaydırmak, tarihî bir şey. Ama şimdi 21. Yüzyıl'da bazı kimseler kalkıyorlar:

“—Hac kalabalık oluyor. Kalabalık olduğu için haccın başka zamanlarda da yapılması olsa, rahat hac yapsalar...” gibi sözler ileri sürüyorlarmış.

Ben dışarıdan bunları duyuyorum. Ya bunlar hiç bu ayetleri okumuyorlar, bu ayetlerin tefsirlerinden haberleri yok; ya da Allah-u Teâlâ Hazretleri, “Hac şu mâlûm aylardadır.” dediği halde, Allah-u Teâlâ Hazretleri'ne karşı geliyorlar. Ne kadar korkunç bir şey!..

Tabii bunlar televizyonda, radyoda söylenince, bunu bilmeyen ahali de: “Ha, mâkul...” derse; o zaman Kur'an-ı Kerime, ayet-i kerimeye ters düşmüş oluyor. Kur'an-ı Kerim'in karşısına, Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin ifadesinin karşısına çıkmış oluyor. Ne kadar büyük bir karışıklık, fitne ve kötü bir durum.

Demek ki, mâlum aylardadır. Hac o zamandır. Onun dışında başka zamanda olmaz.

(Femen ferada fîhinne'l-hac) şimdi bu iki ay on gün dedim. Çünkü Zilhicce'nin 10'undan sonra haccın farzı olan Arafat'taki vakfe kaçmış olduğundan, Arafat'ta vakfe kaçırılınca hac olmamış oluyor. Yâni bir insan, bir gün sonra gittiğinde artık haccın zamanını kaçırmış oluyor. Namazın vakti gibi, haccın da vakti bu...

Onun için, hac Şevval'den başlıyor. Şevval, Zilkàde, Zilhicce... Tabii muhtelif yerlerden gelecek insanların ihramlanması, seyahatini sürdürmesi, Mekke-i Mükerreme'ye gelmesi için...

Zilhicce ayının 8'inde Mina'ya çıkardı Peygamber SAS Efendimiz. Mina neresi?.. Harem-i Şerif'ten uzakta, iki dağın arasında bir vadi. O zaman Harem-i Şerif'in çevresinde evler vardı. Orası ayrı bir yerdi. Şöyle şimdiki Aziziye'den gelinen yeri geçtikten sonra, *Vâdi-yi Ebtah* denilen o vadiyi geçiyorsunuz... Hacca giden kardeşlerimiz hatırlasınlar diye söylüyorum. Cin Mescidi'nin yanından ilerliyorsunuz. *Cennetü'l-Muallâ* var, sahabe kabirlerinin olduğu, Mekke-i Mükerreme'nin kabristanı. Onu da geçiyorsunuz. Bir vadi ilerliyor öteye doğru.

Ondan sonra yol çatallaşıyor, bir Medine tarafına doğru gidiyor, bir Aziziye tarafına doğru gidiyor. Aziziye tarafına doğru vadiden kıvrılıyorsunuz. Oradan bir yüksekçe eşiği geçtikten sonra, Aziziye'nin kuzeyindeki dağ ile daha kuzeyindeki dağ arasında Mina vadisi var. O eşiğe Akabe deniliyor. *Akabe* zaten, Arapça kelime olarak da eşik demek... Yâni, orası biraz dağın yüksekçe kısmı, iki dağın arasında ama vadinin yolunun yüksekçe bir kısmı olduğundan, oraya kadar yokuş çıkılıp, ondan sonrada Mina vadisine doğru iniş inildiği için, oraya *Akabe* denmiş. O Akabe Mina'nın dışı oluyor. Büyük şeytan dediğimiz *Cemretü'l-Akabe* orada.

Peygamber Efendimiz işte bu dediğimiz yerlerden geçerek, Aziziye'nin kuzeyindeki, iki dağ arasındaki Mina'ya gelirdi. Burası 5-6 kilometrelik bir mesafe. Şimdi tüneller açıldı. O tünellerden biraz daha yakın oldu. Öbür taraflardan biraz daha dolambaçlı oluyor. Dağların vadisinden geçmek gerektiği için, Peygamber Efendimiz Mina'da konaklardı. Orada beş vakit namazı kılardı.

Hangi namazları kılardı? Zilhicce'nin 8'inde sabah namazını Harem-i Şerif'te kılardı, öğle namazını Mina'da kılardı. Ondan sonraki gelen namazlar; öğlen namazı bir, ikindi namazı iki, akşam namazı üç, yatsı namazı dört... Geceyi Mina'da geçirirdi dualarla, ibadetle, taatle... Ertesi gün sabah vakti gelince, yâni imsak kesildikten sonra sabah namazını kılar, Arafat'a doğru hareket ederdi.

Arafat tabii uzun bir mesafe... Müzdelife geçilecek, ondan sonra Tâif tarafına doğru yürünecek. Şu anda kilometresini hatırlayamıyorum ama, bayağı uzunca bir mesafe, 10-12 km olabilir, belki daha fazla. O mesafe yürünüyor, ondan sonra Arafat denilen meydanlık kısma geliniyor. Meydanlık bir kısım. Ortasında böyle bir kumlu, kuru nehir yatağı var. Tabii yağmur yağdığı zaman oralarda da su olur ama, hacıların gittiği zaman orada su filân olmuyor umumiyetle...

Hiç görmedik yâni sulu devri. Bayağı geniş bir nehir gibi, kuru nehir yatağı var. Yâni bir köprü yapıldığı zaman, dört-beş köprü gözü olacak kadar uzunca bir nehir. *Urane Vadisi* deniliyor buraya; *ayn-re-nun-kapalı te... Vâdi-yi Urane Arafat*'ın dışıdır.

Bu Vâdi-yi Urane'yi geçtikten sonra Arafat başlar. Orada şu anda hacıların gittiği zaman gördükleri Mescid-i Nemîre var. Mescid-i Nemîre uzunlamasına büyük, dünyanın en büyük mescidlerinden birisi. Çünkü bütün hacılar oraya toplanıyor, hac vazifesini yapacaklar. Çok büyük tutulmuş ölçeği. Ön tarafı, yâni imamın durduğu yer ve caminin üçte bir kadar kısmı, bu Urane Vadisi içinde kalıyor. Orası Arafat'ın dışı oluyor.

“—Bunun önemi ne?..”

Bunun önemi şu: Orada bir insan akşama kadar dursa, sonra dönse Müzdelife'ye, Arafat'ta vakfe yapmamış oluyor, durma işlemini yapmamış oluyor. Halbuki Arafat'ta vakte yapmak, durup niyazda bulunmak haccın farzı.

Peygamber Efendimiz ne yapardı? Zilhicce'nin sekizinde Mina'ya giderdi. Orada beş vakit namazı kılıp, ertesi sabah dokuzunda Arafat'a hareket ederdi. Arafe günü yâni, bayramdan bir önceki gün... Arafat'a da öğlenden önce varmış olurdu. Arafat'ta öğle vakti, ikinci vakti, akşam oluncaya kadar durmak gerekiyor. Tavsiyesi var Peygamber Efendimiz SAS'in. İlerdeki sohbetlerimizde hadis-i şerifleri mutlaka okuyacağız.

Ama orada hac dolayısıyla, haccın işlemlerinin hacılar tarafından yapılmasında bir kolaylık olmak üzere, öğle namazının vaktinde öğlenin farzı kılınıyor. Ondan sonra hemen arkasından ikindinin farzı kılınıyor. İki namaz aynı zamana alınmış oluyor. Yâni, ikindi öne alınmış oluyor. Akşama kadar böylece hacıların geniş bir zamanda orada, Arafat'ta vakfe yapmaları, tazarru ve niyaz ve münâcaat ve dua ve sâir zikr ü tesbîhat yapmaları sağlanmış oluyor.

Şimdi bu dokuzuna Arafat'a yetişemese bir insan, akşamdan sonraya yetişirse, gene olabiliyor. Gecenin içinde yetişirse, gene oluyor. Ama imsak kesildiği zaman, yâni 10. gününün artık sabah namazının vakti geldiği zaman, haccın vakti geçmiş oluyor.

Onun için, (*el-haccü eşhurun ma'lûmât*) denilince, Şevval ayı, Zilkàde ayı ve Zilhicce'nin onuna kadarki zaman kastediliyor. İmam Şâfi, "Onuna kadar değil, sonuna kadar." demiş. Onun ictihadı, görüşü, Zilhicce ayının da sonuna kadar.

Bundan çıkacak sonuç nedir?.. İbn-i Kesir tefsirinde diyor ki: "Bunun sonucu şudur: İmam Şafi'ye göre, hac bittikten sonra da, Zilhicce ayının sonuna kadar umre yapmak doğru olmaz."

Ama bizim diğer Hanefî mezhebimiz ve diğer mezhepler, "Zilhicce'nin onunda haccın işlemleri bitmiş olduğu için, hac ayları bunlardır, Zilhicce'nin onuna kadardır." diyorlar.

b. Hacda Dikkat Edilecek Şeyler

Şimdi bu vakit gelince, (*Femen farada fîhinne'l-hacca*) “Her kim ki, bu aylarda kendisine haccı gerekli kıldıysa...” *Farada* burada gerekli kılmak mânâsına... Gerekli, mutlaka yapılması gereken ifadeye de farz deniliyor ya.

Bu haccı kendisine gerekli kılmak nasıl oluyor?.. İhrama niyetleniyor, “Ben hac için ihramlandım.” diyor. “*Lebbeyk, allâhümme lebbeyk!*” diye telbiye ediyor, ihrama giriyor. İşte o zaman artık başlamış oluyor. Kendi kendisine artık gerekli kılmış oluyor. Hac yapmaya niyetlenmiş oluyor. Veyahut kurban getirmişse, kurbanını sevk ediyor kurban yerine... Bu gibi şeylerle, kendisine haccı tamamlanması gereken bir ibadet haline getirmiş olan, başlatan kimse.

“Bu aylarda haccı kim kendisine gerekli kılmışsa, yâni ihramlanmışsa... Hacca niyetlendi, artık hacı olacak, hac işlemlerine başladı ise, (*felâ refese ve lâ füsûka ve lâ cidâle fi'l-hac*) hac işlemini yapması esnasında, hac esnasında *refes* de yoktur, *füsuk* da yoktur, *cidal* de yoktur.” Yâni *refes*, *füsuk*, *cidal* olmayacak hacda...

Şimdi bunlar nedir? Bunların açıklamasını söyleyelim:

(*Felâ refese*) *Refes*, peltek s ile; cinsel ilişki mânâsına bir kelime. Yâni artık cinsel ilişkiden de kendisini alıkoyacak. Tabii cinsel ilişki, sair zaman eşiyile evlâdı olsun diye yapmış olduğu,

Allah'ın müsaade ettiği, tabii bir şey. Hani "Allah'ın emriyle nikâhlıyoruz veya kızınızı oğlumıza istiyoruz." diyoruz ya... Allah'ın emri, sevap ve cemiyetin direği aile... Tabiatın gereği, insanın yaradılışı gereği ve neslin devamı için şart, mutlaka olacak bir şey.

Tamam böyle bir şey gerekli ve sevaplı... İnsan evlendiği zaman dininin yarısını kurtarmış oluyor. Bekâr kaldığı zaman tehlikeler ve kusurlar, günahlar, flörtler ve sâireler yapıp da günaha gireceğinden, bekârlıkta durması doğru olmuyorlar.

Amma hacca başladı mı, artık hac bir ibadet, önemli bir ibadet, ciddi bir ibadet, uzun bir ibadet. Hacda *refes* yok. Bir; doğrudan doğruya cinsî ilişki... İki; bu ilişkiye dair laflar, sözler, sohbetler... Bu da uygun değil. Yâni, sözünü etse, ağzında küfür gibi söylese, o da doğru değil. Yâni, ağzını bozarak müstehcen konuşsa, o da doğru değil. Veyahut bunun sohbetini yapsa, o da doğru değil. Veyahut da, o noktaya götürecek, insanın kendisi tutamamasına sebep olacak başlangıçları da yapmaması gerekiyor. Yâni, "Sonunda dayanamadı" denecek bir duruma sürüklenmemek için, uzak durması gerekiyor. Bunlar olmayacak. Bir, bu. Yâni, hanımıyla haccediyorsa bile, otelde aynı odada kalıyorlarsa bile, olmayacak.

(*Ve lâ füsûka*) *Füsuk* ne demek? Cenâb-ı Hakk'ın emrine aykırı işler yapmak, emrinin dışına çıkmak demek. Böyle şeyler de olmayacak. Allah'ın yasakladığı işlerden kaçınacak.

Çünkü hac, muazzam bir ibadet... Onun sevabı kaçarsa, çok büyük kayıp olur. Hem masraflı, hem uzun, hem zahmetli... Onun için, oruçta olduğu gibi cinsel ilişki yasak. Bir de hac güzel bir, mühim bir ibadet olduğundan, sevabı kaçmasın diye yasak şeyler de işlemeyecek.

(*Ve lâ cidâle*) “*Cidal* de yok.” *Cidal* ne demek: *Câdele-yücâdilü- mücâdeleten-ve cidâlen*; mufâale babından masdar. *Cedel* yapmak, çekişmek, mücadele etmek, kavgalaşmak, münakaşa yapmak mânâsına... Yol arkadaşlarıyla veya karşılaştığı kimselerle, veyahut hizmetçileriyle, veyahut arabayı süren insanlarla, devesini kendisine kiralayan veya çadırı kiralayan kimselerle ve sâireyle münasebetlerinde çok dikkatli olacak. Böyle *cidal*, kavga, gürültü, patırtı cinsinden şeyler olmayacak. Ağırbaşlı bir şekilde, haccın mânâsını kavramış, Cenâb-ı Hakk'ın güzel ibadetine başlamış olmanın vakarı içinde haccı yapacak.

Ve hayır hasenat işleyecek tabii. (*Ve mâ tef'alü min hayrin*) “Hayır cinsinden işlediğiniz her şeyi, (*ya'lemhu'llâh*) Allah-u Teâlâ Hazretleri bilir.”

Şimdi tabii, hacda neler hayır? Bir kere:¹

---

¹ Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.3, s.325, no:14522; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.8, s.203, no:8405; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.3, s.480, no:4119; Ukaylî, *Duafâ*, c.I, s.141, no:173; Câbir ibn-i Abdullah RA'dan.

Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.II, s.147, no:2753; Ebû Hüreyre RA'dan.

Mecmaü'z-Zevâid, c.III, s.477, no:5266; *Kenzü'l-Ummâl*, c.5, s.20, no:11834; *Câmiu'l-Ehâdîs*, c.XII, s.165, no:11688.

الْحَجُّ الْمَبْرُورُ لَيْسَ لَهُ جَزَاءٌ إِلَّا الْجَنَّةَ

قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا بِرُّ الْحَجِّ

قَالَ إِطْعَامُ الطَّعَامِ وَإِفْشَاءُ السَّلَامِ

(حم . عق . هب . عن جابر)

RE. 201/8 (*El-haccü'l-mebrûr, leyse lehû cezâün ille'l-cenneh*) “Mebrur, güzel bir hac yaptı mı insan, cennetlik olacak.” Cennet vaad edilen çok kıymetli bir ibadet. Ama haccın böyle uyduruk kaydırık, eksikli bozuklu, çarık çürük bir şeyi olmaması lâzım! Hacc-ı mebrur olursa, mükâfâtı cennet oluyor.

Mebrur ne demek: İyi, yapılmış bir iyilik demek. *Hacc-ı mebrur* da, iyi yapılmış hac. Onun için, sormuşlar Peygamber SAS Efendimiz’e:

(*Yâ rasûla’llâh, mâ birrû’l-hacci*) “Yâ Rasûlallah, haccın mebrurluğu nedir, nasıl sağlanacak?..”

Peygamber SAS Efendimiz bu hususta tavsiyelerde bulunmuş: (*Kâle: İt’âmü’t-taàm, ve ifşâü’s-selâm*) [Yemek yedirmek ve selâmı yaymak, herkese selâm vermek.]

Hacı mükrim olacak. Yâni kesesinin ağzını açacak, arkadaşlarına ikramda bulunacak. Çevresine ikramda bulunacak. Herkesin hayır duasını alacak. İyilik yapacak.

Bazı rivayetlerde de:²

قَالَ إِطْعَامُ الطَّعَامِ وَطِيبُ الْكَلَامِ

(Kâle: *It'âmü't-taàm, ve tîbü'l-keîâm*) [Yemek yedirmek ve güzel sözlü olmak.] buyrulmuştur. Hacı tatlı dilli olacak, gönül alıcı olacak.

Tabii bunlar, başkalarıyla ilgili münasebetlerinde. Yâni tatlı dillilik, güleç yüzlülük, yumuşaklık, uyumluluk; hac arkadaşlarıyla kavga yok, gürültü yok, küfür yok, müstehcen konuşma yok, Allah'ın yasakladığı şeyler yok... Tatlı dilli olacak, kesesinin ağzını açacak; meşrubat ısmarlayacak, yemek ısmarlayacak, arabayı tutuverecek... Buna benzer, başka insanların hayır duasını almak için yapabileceği iyilikler.

Başka ibadet ve taatler; kişisel olan, şahsî olan, kendisiyle ilgili olan namaz kılmak, Kur'an okumak, tesbih çekmek, bazı günler oruç tutmak gibi, neler olursa olsun Cenâb-ı Hak bunların hepsini biliyor. Hacı da bildiğini düşünecek. (Ve mâ tef'alü min hayrin ya'lemhu'llâh) Allah hepsini biliyor, görüyor diye, o şuuru takınacak. Tabii Allah her zaman her şeyimizi biliyor ama, "Ben Cenâb-ı Hak'ın beni gördüğünü, her yaptığımı bildiğimi düşünmeliyim!" diyerek, o mantıkla haccını yapacak.

---

² Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.3, s.480, no:4119; Câbir ibn-i Abdullah RA'dan.

Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.II, s.147, no:2753; Ebû Hüreyre RA'dan.

c. Yol Azığı Hazırlayın!

(*Ve tezevedû*) “*Ve levâzımâtınızı sağlayın!*” *Zâd*, yol için insana gerekli olan yiyecek, içecek, giyecek ve malzeme demektir. *Tezevvüd* de, yol için gerekli levâzımâtı, araç ve gereçleri, yiyecek, içecek ve sâireyi almak demek.

Biz karayoluyla bir hacca gitmiştik. Seyyar yüznumaraları, çadırları bile almıştık, arabamızın üstüne koymuştuk. Ama kır tecrübemiz olmadığı için, dört tane kazık aldık. Sandık ki kumlara sapladığımız zaman, gider. Beton gibi, bir parmak gitmiyor. Yâni betonun sertliğinden değil, kazığı siz sokamıyorsunuz. Dört tane kazığı soksanız bile, bu kazıkların dik olarak durması mümkün olmuyor. Rüzgâr yandan vurduğu zaman, yelken gibi deviriyor aşağıya... Tepelerinden iplerle uzağa bağlanması lâzım! Çadır ipleri ve çadır kazıkları olması lâzım!

Bizim tabii izciliğimiz, böyle seyahat tecrübemiz olmadığı için, ondan sonra bütün kardeşlerime bu gibi şeyleri öğrenmesini tavsiye ettim. Hatta zaman zaman, beş yıldızlı otellerden de daha ileri olan, çok yıldızlı yâni gökyüzü altında çadırlı toplantılar yaptık, aile eğitim toplantıları, çocuklara izci, oymak başkanlarını tuttuk dersler versinler, kırdaki ihtiyaçlarını görmeyi öğrensin çocuklar diye... Yâni, dört duvarın arasında böyle tecrübesiz, bilgisiz bir şehir çocuğu olarak kalmasın diye onları sonradan sağlamaya çalıştık.

(Tezevedû) “Yol için gerekli hazırlıklarınızı alın!” diyor, Allah- u Teâlâ Hazretleri emrediyor. Bu kısmın, yâni bu emrin sebebi olarak müfessirler diyorlar ki:

“Yemenliler...” Yemen, biliyorsunuz Hicaz’ın güneyinde bir ülke. Oradan kuzeye doğru yürüdükleri zaman, artık 600 km, 700 km, 800 km, yâni İstanbul’dan Kayseri’ye kadar, Adana’ya kadar, Antep’e kadar, daha fazla yol yürünerek Hicaz’a geliyorlar.

Onlar, hiç yanlarına hazırlık almadan yola çıkarlarmış. “Biz Allah’a tevekkül ediyoruz.” derlermiş, yiyecek, içecek almazlarmış. Yiyecek içecek almayınca ne oluyor?.. Geldikleri zaman hacılardan bekliyorlar. Yâni, başkaları kendilerine ikram ederse, o zaman yiyecekler diye, dilenme gibi durumlar oluyor. Bu kısım onların hakkında... Öyle yaptıkları için, onlara nasihat olarak, Allah-u Teâlâ Hazretleri böyle buyurmuş diye müfessirler beyan ediyor.

(Ve tezevedû) “Yol hazırlığı yapın, kuru yiyeceklerinizi alın yanınıza, gerekli eşyanızı alın! Öyle kimseye yük olmadan yolculuğunuzu yapın!” diye tavsiye ediyor.

Evet hacda iyilik yapmak var, iyilik yapmak, hayır dua almak var; ama yük olmak yok!.. Zaten tasavvufu tarif ederken büyüklerimizden bir tanesi, çok güzel bir söz söylemiş, ben onu çok severim:

Tasavvuf yâr olup, bâr olmamaktır;

Gül-i gülzâr olup, hâr olmamaktır.

Ne demek yâr olup, bâr olmamak: *Bâr* yük demek; *bâr-ı gîran*, ağır yük. *Bârgir*, yükü taşıyan. *Bargir*'i biz beygir yapmışız, yâni yük taşıyan ata beygir diyoruz.

“*Tasavvuf yâr olup, bâr olmamaktır;*” Yâr olacaksın, dost olacaksın, ahbap olacaksın, ahbaplık edeceksin; ama yük olmayacaksın! Maddî bakımdan yük olmayacaksın, mânevî bakımdan yük olmayacaksın, hizmetlerini yaptırtmaya koşturtmayacaksın. Onun bunun sırtından geçinmeye, beleşçiliğe tevessül etmeyeceksin!

Parazitlik deniliyor. Onun eski adı nedir?.. Arapça'sı tufeylîlik,

Türkçe'si asalak deniliyor. Meselâ, bir ağacın üstüne bir başka otun tohumu geliyor, orada yerleşecek bir kabuk aralığı buluyor, kökünü salıyor, o ağacın suyunu emiyor, ağacın kökünü kurutuyor. Ökse otu meselâ... Asalak bitki deniliyor, yâni o ötekisinin sırtından geçiniyor. Toprağa git, toprağa kökünü sal, kendi suyunu kendin al, kendin büyü, öbür ağacı öldürme. Ama işte onun da hikmeti vardır, çeşitli ibretler var.

Yâr olacak, bâr olmayacak tasavvufta insan. Yâni, iyi arkadaşlık edecek de, kimseye yük olmayacak. Ah güzel tasavvuf... Yunus'un, Mevlânâ'nın tasavvufu... Ah eski büyüklerin tasavvufu... O olsaydı şimdi, ülkemiz gül gülistan olurdu. Bütün çektiklerimizi o güzel tasavvufun, o güzel tasavvufî ahlâkın olmayışından çekiyoruz milletçe...

Şimdi, “Hazırlığını yapsın herkes!” diyor Allah-u Teâlâ Hazretleri. Yâni yiyeceğini, torbasını alsın, ihtiyaç malzemesini alsın, ondan bundan dilenmesin! Kimseye yük olmasın! Bilakis başkasına ikramlarda bulunsun meselâ... Öyle sevap kazanır. (*Ve mâ tef'alü min hayrin ya'lemhu'llâh*) Bir hurma bile verse, Allah onu bilir. Bilmekle kalmaz Cenâb-ı Hak, mükâfâtını da verir; hediyesini, ikramını da verir. Tamam. Arkasından da duvarlarımıza yazmamız gereken bir ibare geliyor:

(*Feinne hayre'z-zâdi't-takvâ*) “Çünkü azıkların, yol hazırlıklarının en hayırlısı takvâdır.”

Şimdi burada, birinci cümleyle bunun ilişkisini düşünecek olursak ne var: “Müttakî insan olun, Allah'tan korkun, sakının, ‘Onun bunun sırtından nasıl olsa geçiniriz!’ diye düşünmeyin! Takvâ ehli olun da, kendi yol hazırlığınızı yapın! Yoksa öyle, ‘Onun bunun sırtından geçinirim!’ diye kötü niyetli, fikirli olursanız, takvâ ehli olmazsanız; o zaman kıymeti olmaz.” gibi bir mânâ çıkıyor. Daha başka nice mânâlar da var.

Biz hepimiz ahiret yolcusuyuz. Ahiret yolunun da en önemli gereç, araç, zâd ve levâzımâtı nedir?.. Takvâdır. Takvâ ehli olursa bir müslüman, dünyasını ahiretini kurtarır, cennete gider. Takvâsız olursa, her şeyi kaybeder. Takvâ çok önemli... Onun için burada o belirtiliyor. “En hayırlı levâzımat, yol araç gereci, en hayırlı azık takvâdır. Takvânızı takının, kimseye yük olmayı düşünmeyin, yol hazırlıklarınızı yapın!” deniliyor.

Tabii takvânın da böyle yiyecek, içecek cinsinden olmayıp, mânevî bir şey olması ayrıca önemli. Çünkü biz mânevî bir yolculuk halindeyiz dünyada. Bu dünya bir imtihandır, bu dünyada biz bir yolcuyuz. Bir yerden geldik, gidiyoruz, ahirete gidiyoruz. Burada bize takvâ lâzım! Her işimizi müttakî kul olarak yapmalıyız. O çıkıyor karşımıza...

d. Ey Akıl Sahipleri, Benden Sakının!

(*Ve'ttekûni yâ üli'l-elbâb*) *Ve'ttekûni*, *ve'ttekûnî*'nin kısaltılmışı. Böyle kısaltmalar oluyor her dilde. Yâni "Benden sakının!" buyuruyor Allah-u Teâlâ Hazretleri. "Ey insanlar, ey kullarım, benden sakının!" demiş oluyor.

Hitab kime: (*Yâ üli'l-elbâb*) *Yâ* nidâ edatı, yâni seslenme sözcüğü. Biz Türkçe'de *ey* diyoruz. Arapça'da da *ey* var aynı zamanda. *Ülî*, sahipleri mânâsına bir kelime. Öteki kelimeyle tamlama teşkil ediyor. *Üli'l-elbâb*; *lûb* sahipleri, *elbâb* sahipleri demek oluyor. *Ülî*'nin tekili nedir, yâni sahibi diye kısa bir kişi için söyleyeceksek, erkekse *zû* deriz. *Zü*, *zâ*, *zî*, cümledeki yerine göre olabiliyor. *Zî*'sini tanıyoruz. Meselâ *zîşân* dersek, şân sahibi demek, şanlı demek. *Zîkıymet* dersek, kıymet sahibi, kıymetli demek.

Kadın olursa ne deniliyor: *Zâti* deniliyor. Yâni kadına *zî* denmiyor, o erkek için kullanılan bir kelime. *Zâti* sahibi demek. Meselâ, *zâti şevketin*, şevket sahibi bir kadın; *zâti ilmin*, ilim sahibi bir kadın.

Hani bizim ayrıca şu muhterem zât filan diye kullandığımız zât var, o ayrı. Bu sahip mânâsına gelen, kendinden sonraki gelen isimle tamlama yapan bir kelime.

Zû ve zâti'nin çoğulu üli geliyor. Yâni çoğulu, tekil kelimelerle hiç ilgisi olmayan bir şekilde geliyor. Özel bir kelime, sahipleri demek... Üli ve ülû iki şekilde gelir. Ne zaman üli gelir, ne zaman ülû gelir; yâni ü'sü de kısa, vav olduğu halde kısa. Teferruatlı bilgi veren Kur'an-ı Kerim'lerde, altına kısa olduğunu belirten işaret yazılır. Çünkü elif var; üli okunmasın, ülî okunsun diye kısaltma yazısı konulmuştur. Üli, niye burada ye ile geldi? Çünkü (yâ) var. Yâ gelince muzaf ve muzafun ileyhte, tamlamada birinci kelime üstünlü olacak. Bu mansub hali üli olduğundan, üli'l-elbâb deniliyor.

(Ve'ttekûni yâ üli'l-elbâb) "Ey elbâb sahipleri!" Elbâb da, lüb kelimesinin çoğulu. Lüb ne demek?.. Yürek demek, gönül demek, akıl demek. Yâni, "Ey gönül sahipleri, ey akıl sahipleri, benden korkun, sakının!" denmiş oluyor.

Demek ki, akıllılığın şânı, insanın aklının fikrinin kâmil olmasının sonucu, Allah'tan korkmaktır. İnsan Allah'tan korkmuyor: pervâsız, günahkâr, zalim, fâsık, fâcir, şeytanlaşmış bir kimse... Demek ki akılsız... Aklı olsaydı, kendisini ahirette mahvedecek olan işleri yapmazdı. Yaptığına göre aklı yok. "Ey akılsahipleri, aklınız varsa, benden korkun!" demek bu. Yâni, aklı olan Allah'tan korkar.

Çünkü yeri göğü yaratan, yerin göğün, ins ü cinnin sahibi, bizim de yaratanımız.

Şimdi insan yaratanına karşı gelir mi?.. Gelmez. Ne zaman gelmez?.. Gelenler var. Akıllıysa gelmez. Akıllı, imanlı, tertemiz akıllıysa... Yâni akıl var ama, herkesin aklı var. Şimdi kimse ben akılsızım demiyor. Hatta, delilere bile doktorlar kabul ettiremiyormuş deli olduğunu.

“—Gel hastaneye gidelim!” dedikleri zaman, çoğu kere deliler:

“—Ya benim bir şeyim yok, gitmem!” diyormuş, hastalığını kabul etmiyormuş.

Yâni akıllı olsa, hastalığını kabul edecek, “Bende bir anormallik var! Hastaneye gideyim de doktorlar ilaç versin!” diyecek. Ama kabul etmezmiş.

Akıllılık alâmeti kusurunun bilmektir, anlamaktır. Allah’tan korkmaktır. Aklın alâmeti kendisini tehlikeden korumaktır. O adam kendisini tehlikeden korumuyor... Ne yapıyor?.. Allah’ın gazabını çekecek işler yapıyor.

Allah’ın gazabı nasıl tecelli eder?.. Çok çeşitli şekillerde tecelli eder. Bazen yıldırım düşürür kafasına... Bakarsın adamı, azılı kâfiri yıldırım çarpmış. Bazen de mühlet verir, Firavun’a mühlet verdiği gibi. Mühlet verir verir, ondan sonra suda gark eder. Bazen Nemrut gibi mühlet verir, ondan sonra helâk eder. Yâni bir mühlet, zaman tanıması, mühlet vermesi aldatmasıdır.

“—Ben günah işliyorum da, Allah beni cezalandırmıyor...”

Bekle, sen cezalandırmıyor sanıyorsun ama, gelecek. Cezası gelecek. İnanmayan tabii gelmiyor sanıyor. Ama sonra, Allah burnundan fitil fitil getiriyor. Aklı varsa bir insanın, Allah’tan korkması lâzım!..

Lübbün, bir şeyin özü demek. Yâni meselâ, bir meyvanın ve sâirenin özü. Kabuğunu kırdığın zaman, içinden çıkan özü... Ona *lûb* derler. İnsanın da tabii, insan olarak kıymeti kalıbında değildir. İçindeki, gönlündeki, aklındaki, fikrindeki meziyetlerdendir. Pehlivan gibi olsa, tuttuğu zaman demiri bükecek gibi olsa, vurduğu zaman kapıyı kıracak gibi olsa; ama aklı olmasa, içi olmayan çekirdek gibi oluyor. İçi bozulmuş çekirdek gibi oluyor. Onun için akla, temiz akla *lûb* denmiş. İç, öz.

“—Ey kafasında beyni olan, özü olan insanlar, benden korkun!” diye Cenâb-ı Hak emir buyuruyor, tavsiye buyuruyor.

Allah-u Teâlâ bizi akl-ı selim sahibi eylesin... Tabii herkesin bir çeşit aklı var ama, bazısının aklı çok yanlış çalışıyor. Yok demek... Var ama, yok sayılır. Bazısının aklı son derece hatalı sonuçlara götürüyor, hatalı işler yaptırıyor. Demek ki, yanlış...

Bazen insanların akılları ters çalışır. Doğru çalışması için, aklın kuvvetli bir eğitimi olması lâzım! Kuvvetli bir eğitim...

Meselâ, ben bu dış ülkelerde gezdiğim zaman dikkat ediyorum, görüyorum; bu ülkelerde aydın kimsenin gerçeği bulması için, kanıtlaması için, bulduğu zaman da kabul etmesi için, çok güzel temel veriyorlar. Siz ona İslâm'ı anlatıyorsunuz; düşünüyor, kararını veriyor. Tamam haklısınız diyor, müslüman oluyor. Ama eğer bir akıl terbiyesi, mantık terbiyesi, veyahut düşünme terbiyesi, fikir terbiyesi, güzel düşünme öğretilmemişse; anlatıyorsun, anlatıyorsun, yine ters sonuç çıkartıyor. Gerekeni yapmıyor.

Demek ki, herkeste birazcık akıl emâresi var ama, hastalıklı olunca işe yaramıyor. Sâlim olması, tam olması lâzım, tertemiz olması lâzım! İşte öyle olanlara, yâni içinde özü, cevheri var, içi boş değil mânâsına, *uli'l-elbâb* deniliyor. Yâni öz, cevher sahibi, yâni temiz akıl sahibi, mantık, muhakeme sahibi, fikir sahibi bilge insan demek.

Allah-u Teâlâ Hazretleri, hepimizin aklını akl-ı selim eylesin... Hepimizi *uli'l-elbâb*'dan eylesin... Şöyle gönlü olan, hal ehli olan insanlardan eylesin... Kendisini münevver sanıp da, cahillerin en cahili olmaktan; doğru yapıyorum sanıp da, yanlışların en kötüsünü yapmaktan; ben biliyorum deyip de, en cahil kalmaktan cümleyi korusun... Şaşırınlara da, Cenâb-ı Hak doğru yolu ihsan eylesin...

Bu sefer, böyle bir ayet-i kerimenin izahıyla bu kadar vakit geçtiği için, bundan sonraki sohbetimizde yine hacla ilgili ayetler üzerinde devam etmek üzere, sohbetimizi burada nihayetlendiriyoruz.

Allah hepinizden razı olsun... Razı olduğu kul olarak yaşayıp, huzuruna sevdiği kul olarak varmayı nasib eylesin... Cennetiyle cemâliyle cümnenizi müşerref eylesin... Aziz ve sevgili izleyiciler ve dinleyiciler!

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llâhi ve berekâtühû!..

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŞAN

17. 10. 2000 - İSVEÇ

[Bütün TEFSİR DERSLERİ'ne PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

SERVER
Kürsü